

SKUPINE ČIMBENIKA I NJIHOV UTJECAJ NA VAŽNE ŽIVOTNE ODLUKE: BESKUĆNICI U PULI

SAŽETAK

Društveno nepovoljan status beskućnika još uvijek nije dovoljno obuhvaćen mjerama za smanjenje rizika nastupa situacije beskućništva u Hrvatskoj, što ukazuje na potrebe za dodatnim istraživanjem otegotnih čimbenika i razvojem mjera prevencije. Temeljem pregleda dosadašnjih spoznaja o beskućnicima kao najranjivijoj skupini unutar skupine siromašnih, uočavaju se dva oprečna pristupa: promatranje beskućništva kao rezultata spleta okolnosti i kao vlastitog izbora. Pristup koji se koristi u ovom radu predstavlja kombinaciju navedenog i odnosi se na preispitivanje skupina utjecajnih čimbenika i njihove uloge pri donošenju odluka koje su prethodile nastaloj situaciji beskućništva. Cilj rada je postaviti teorijsku osnovu za preispitivanje utjecajnih čimbenika u kontekstu donošenja odluka koje su prethodile beskućništvu te predstaviti rezultate eksplorativnog istraživanja na prosudbenom uzorku korisnika Prihvatilišta za beskućnike Gradskog društva Crvenog križa Pula. Upitnikom i polustrukturiranim intervjuima prikupljeni su samoprocijenjeni podatci temeljem prisjećanja ispitanika o situacijama u kojima su donosili relevantne socioekonomske odluke u svom životu. Rezultati ukazuju da je situaciji beskućništva kod ispitanika prethodilo donošenje odluka uz splet barem tri utjecajna čimbenika iz različitih skupina utjecaja. Uočene pravilnosti predstavljaju podlogu za daljnja istraživanja.

- 1 doc. dr. sc. Katarina Kostelić, ekonomistica, e-mail: katarina.kostelic@unipu.hr
- 2 Emanuel Peruško, mag. ekonomije., e-mail: peruskoe16@gmail.com

Stručni članak
Primljeno: srpanj 2020.
Prihvaćeno: siječanj, 2021.
UDK: 364.273
DOI 10.3935/ljsr.v28i1.294

Katarina Kostelić¹
orcid.org/0000-0002-7107-1696

Emanuel Peruško²
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
»Dr. Mijo Mirković«

Ključne riječi:
beskućništvo;
utjecaji na donošenje odluka;
individualni čimbenici;
strukturalni čimbenici

UVOD

U kontekstu suvremenog socioekonomskog pristupa, beskućnici predstavljaju najranjiviju podskupinu siromaštva. Unatoč pozitivnim pomacima u intenzivnijem osvješćivanju društva o toj problematici te postavljanju ciljeva i strategija na razini RH i EU-a, izostaju odgovarajuće mjere prevencije. Dosadašnja empirijska istraživanja koja se bave razlozima beskućništva uzimaju u obzir pojedini čimbenik ili užu skupinu čimbenika, promatrajući na taj način tek dio situacije, uz iznimku istraživanja Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.). Postoji konsenzus većine autora u dosadašnjim istraživanjima za potrebom za sveobuhvatnim i sustavnim pristupom, kako u području utvrđivanja razloga i prevencije, tako i u području utvrđivanja dinamike izlaska iz beskućništva i potpornih mjera (Šikić Mićanović, 2012.; Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Kao korak u tom smjeru, u ovom istraživanju preispituju se skupine utjecajnih čimbenika i njihova uloga pri donošenju odluka beskućnika koje su prethodile nastaloj situaciji beskućništva. Na taj način, osobe u statusu beskućnika ne promatraju se samo s obzirom na splet okolnosti u kojima su se našle, nego i kako su pojedini čimbenici i okolnosti utjecali na njihovo donošenje odluka u danim situacijama. Postoje različiti putovi u beskućništvo, a smatra se da su rezultat spleta okolnosti koji proizlaze iz individualnih i strukturalnih čimbenika te da je u pitanju kompleksan proces čiji začeci nerijetko sežu u djetinjstvo beskućnika (Šikić Mićanović, 2012.; Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Individualni i strukturalni rizični čimbenici ukazuju na značajan utjecaj roditelja i obitelji, prijatelja i vršnjaka (poznatika iz okruženja), osobnog utjecaja, utjecaja ekonomske situacije te državnih i institucionalnih mjera i politika, što će se detaljnije razjasniti u poglavlju pregleda dosadašnjih istraživanja. U ovom radu preispitat će se uloga navedenih utjecaja u kontekstu važnih životnih odluka, konkretno: odabira stanovanja, obrazovanja, karijere ili posla, partnera te potrošačkih odabira. Za potrebe ovog istraživanja, kreiran je upitnik koji predstavlja osnovu za provođenje polustrukturiranih intervjua, što će biti detaljnije pojašnjeno u poglavlju o metodologiji. Intervjuirano je devet korisnika koji čine prosudbeni uzorak, a prikupljeni podatci temelje se na samoprocijenjenim podacima ispitanika temeljem prisjećanja o relevantnim socioekonomskim odlukama. Podatci prikupljeni upitnikom uz dodatni opis dobiven polustrukturiranim intervjuom omogućuju deskriptivnu obradu podataka uz detaljniji opis koji omogućuje pojašnjenja rezultata, čemu je posvećeno poglavlje o rezultatima. Rezultati analize daju uvid u utjecajne čimbenike na donošenje odluka koje su prethodile beskućništvu te predstavljaju osnovu za daljnja istraživanja s ciljem usustavljanja mjera prevencije.

PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA I TEORIJSKE PRETPOSTAVKE

Beskućništvo – definicija, evidentiranje i demografski podatci

Prema širem kontekstu, beskućnici pripadaju skupini apsolutnog siromaštva (Malenica, 2011.; Šućur, 2014.), koje podrazumijeva nemogućnost zadovoljenja osnovnih životnih potreba, među kojima je i stambeno zbrinjavanje. Definiranje pojma beskućništva razlikuje se prema teorijskim pristupima, ali i prema definicijama organizacija i zakonodavnim okvirima država. U Europskoj uniji problematikom se bavi organizacija »FEANTSA«, koja je 2005. godine uspostavila tipologiju beskućništva »ETHOS«, razlikujući četiri tipa beskućništva. Pritom razlikuju skupine osoba bez krova nad glavom, bez kuće ili stana, osobe koje žive u nesigurnom obliku stanovanja te osobe koje žive u neadekvatnom stanovanju. Ujedinjeni narodi beskućništvo dijele na apsolutno i relativno. Apsolutno beskućništvo podrazumijeva uvjete u kojima ljudi nemaju »krov nad glavom«, već spavaju na otvorenom ili drugim mjestima koja nisu namijenjena za stanovanje ljudi. Kod relativnog beskućništva osobe imaju »krov nad glavom« (fizički zaklon), ali im nisu osigurani osnovni standardi zdravlja i sigurnosti, kao što su adekvatna zaštita od elementarnih nepogoda, pristup pitkoj vodi i sanitarnom čvoru, osobna sigurnost, pravo vlasništva, mogućnost privređivanja i drugo (Družić Ljubotina, 2012.). Apsolutno beskućništvo vezano je uz prvi tip beskućništva, prema »ETHOS« tipologiji, dok se preostale tri kategorije mogu povezati s relativnim beskućništvom. U Republici Hrvatskoj, pojam beskućništva definiran je Zakonom o socijalnoj skrbi, prema kojem je beskućnik »osoba koja nema gdje stanovati, boravi na javnom ili drugom mjestu koje nije namijenjeno za stanovanje i nema sredstva kojima bi mogla podmiriti potrebu stanovanja« (Zakon o socijalnoj skrbi, 2013.-2020., čl. 4 st. 13). Iako definicija djeluje opsežno, usporedbom s »ETHOS« tipologijom te podjelom prema UN-u, može se uočiti da je kriterij stanovanje, bez jasno definiranih uvjeta nesigurnog i neadekvatnog stanovanja. Time ova definicija ne obuhvaća sve osobe u Hrvatskoj koje doživljavaju sve tipove beskućništva. Gjeri Robić (2017.) pruža sveobuhvatan pregled problematike beskućništva, a kao jedan od novih pristupa problematici citira Aguado Asenjo i sur. (2006.) prema kojima je beskućništvo rezultat nesnalaženja u »tranzicijskom periodu tržišne nesigurnosti«, zbog čega se osobe koje su veći dio života imale stalan posao i zbrinuto stambeno pitanje suočavaju s beskućništvom uslijed »privatizacije stambenog fonda i propadanja poduzeća u kojima su očekivali dočekati mirovinu« (Aguado Asenjo i sur., 2006.: 105, prema Gjeri Robić, 2017.).

Prema Hutson i Liddiardu (1994.), različiti profesionalci imaju različite definicije beskućništva, pa tako proizvode različite statistike. Analogija se može povući i sa službenim državnim i statističkim izvješćima. Koristeći usko fokusiranu definiciju korištenu pri evidenciji beskućništva, stječe se dojam da je beskućnika malo, iz čega proizlazi (pogrešan) zaključak da problem ne postoji. Osim navedene poteškoće vezane za ujednačavanje koncepta, definicija i načina prikupljanja podataka i interpretiranja rezultata u istraživanjima o beskućnicima, poteškoće vezane uz istraživanje beskućnika (između ostalog) proizlaze i iz karakteristika te skupine: mobilnosti i »nevidljivosti«. Tako je, prema Popisu stanovništva iz 2011., evidentirano samo 215 beskućnika (DZS, 2011.). Kako se i sam popis stanovništva provodi temeljem adrese boravišta, popisom su obuhvaćeni beskućnici koji koriste usluge prihvatilišta ili prenoćišta, dok pojedinci u skrivenom ili latentnom beskućništvu nisu obuhvaćeni (beskućnici bez adrese, koji ne koriste usluge prihvatilišta i/ili prenoćišta). Navedeno predstavlja otegotnu okolnost pri evidentiranju, ali i istraživanju beskućništva. Upravo zbog toga, istraživanja beskućnika često se oslanjaju na »vidljivi« dio beskućnika, odnosno osobe koje koriste usluge prihvatilišta ili prenoćišta. Korištenje takvog istraživačkog uzorka omogućuje uvid u dio populacije beskućnika, a sastoji se od dvije specifične podskupine: osoba koje su same zatražile pomoć te osoba koje su smještene u prihvatilište temeljem provedenih službenih postupaka. Na problematiku postojećih baza podataka osvrnuli su se i Škare i Pržiklas Družeta (2017.) pri modeliranju oblika siromaštva, ukazujući na različite definicije i metodologiju prikupljanja i prikazivanja podataka prema različitim izvorima (Svjetska banka, Državni zavod za statistiku), otežavajući tako usporedbu podataka među državama te postizanja kronološkog kontinuiteta podataka. Bakula-Anđelić i Šostar (2006.) u istraživanju karakteristika beskućnika grada Zagreba podatke temelje na uzorku od 353 odraslih i 59 maloljetnih ispitanika. U njihovom je uzorku bilo 73% muškaraca, a prosječna je dob ispitanika 57 godina. Šikić-Mičanović i Geiger Zeman (2011.) provele su istraživanje beskućnika u sedam hrvatskih gradova, s ciljem davanja glasa beskućnicima i preispitivanjem rodne asimetrije. Pritom je obuhvaćen uzorak od 85 ispitanika, u kojem je bilo 23,53% žena. Prosječna dob žena u uzorku bila je 50,6 godina, a muškaraca 52,4 godine. Utvrdili su da prosječno trajanje beskućništva kod žena traje 3,81 godinu, a kod muškaraca 6,78 godina. Osim dokaza rodne asimetrije u beskućništvu i potencijalnog latentnog beskućništva žena, autorice ukazuju na kompleksne životne priče ispitanika i prelazak u beskućništvo kao proces u kojem djeluju individualni i strukturalni čimbenici. Dinamika beskućništva analizirana je i opsežnom studijom Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.) kojom je obuhvaćeno 266 osoba u statusu beskućnika, iz 14 prihvatilišta/ prenoćišta, dva dnevna boravka, jedne stambene zajednice te beskućnici koji žive u prostorima koji nisu prikladni za stanovanje. U obuhvaćenom uzorku nalazilo se 80,8% muškaraca

i 19,2% žena, s prosječnom dobi od 51,2 godine. Prema podacima Hrvatske mreže za beskućnike, procjenjuje se da u Hrvatskoj postoji preko 2 000 beskućnika, od čega 25% čine žene. Navedeno također ukazuje na rodnu asimetriju. Prema Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.), procjenjuje se da u Hrvatskoj postoji između 500 i nekoliko tisuća beskućnika (pri čemu procijenjene vrijednosti variraju ovisno o korištenoj definiciji), ali je stvarna brojka nepoznata. Zabrinjavajuće je što ukupni kapacitet mjesta u prihvatilištima i prenoćištima iznosi samo 450 mjesta (beskucnici.info, pristupljeno 5. prosinca 2019), što znači da – čak ako bi svi beskućnici i potražili pomoć u prihvatilištima i prenoćištima – ukupni kapaciteti trenutno nisu dovoljni da bi se pomoć mogla i pružiti. Ipak, pitanje evidencije beskućnika nije jedino koje se nameće pri uvidu u situaciju beskućništva.

»Važne« životne odluke

Odluke vezane za obrazovanje, posao i karijeru, odabir partnera, odabir stanovanja te potrošački odabiri predstavljaju tranzicijske odluke, čijim ispunjenjem osobe postaju funkcionalni neovisni odrasli pojedinci (King i Williams, 2018.). Većina navedenih odluka preispitana je i u istraživanju Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.), ali iz perspektive postojećeg/ranijeg stanja. Iako se tranzicijske odluke tipično donose u periodu mladenaštva (King i Williams, 2018.), sam proces ostvarivanja neovisnosti i socioekonomske funkcionalnosti pojedinca nije linearan i podrazumijeva mogućnosti prekida i stagnacija te vraćanja u ranije faze (eng. *yo-yo* efekt). Prema tome, gubitak prethodno pozitivno ostvarene tranzicije predstavlja vraćanje u raniju fazu, umanjujući time neovisnost i socioekonomsku funkcionalnost pojedinca. Uvidom u putove u beskućništvo (Ravenhill, 2003.), osobe čiji put u beskućništvo započinje u mladosti, često ne uspijevaju završiti tranziciju u neovisne pojedince koji uspješno funkcioniraju u svojem socioekonomskom okruženju. Kod osoba koje ostvaruju status beskućnika u kasnijoj životnoj dobi, najizraženije vraćanje u raniju fazu je pitanje stanovanja, ali prisutno je i u ostalim područjima za koja su (u teoriji) samostalno donosili odluke. Naime, brojne se osobe suočavaju s različitim životnim poteškoćama, ali tek dio njih postaje beskućnicima. Pretpostavljanje odgovornosti za život u beskućništvu jedan je od razloga njihove stigmatizacije (Parsell i Parsell, 2012.). S druge strane, pristup problematici u kojem je beskućništvo rezultat prvenstveno spleta okolnosti izuzima perspektivu autonomije i vlastitog djelovanja. U ovom istraživanju nastojat će se postići kompromis između ta dva pristupa, stavljajući beskućnika u centar pozornosti promatrajući ga kao donositelja odluka u vlastitom životu. Ipak, ne pretpostavlja se *a priori* da je to donošenje odluka posve samostalno ili racionalno, nego se pretpostavlja da je podložno različitim utjecajima. Pritom in-

dividualni i strukturalni čimbenici mogu imati pozitivan, negativan ili ne imati utjecaj na pojedinu životnu odluku pojedinca. Raspon utjecaja i odluka obuhvaća dugačak vremenski raspon, od djetinjstva i mladenaštva do nastale situacije beskućništva. Na taj je način moguće uočiti kumulativni učinak utjecaja, ali i percipirani smjer i intenzitet tih utjecaja iz perspektive beskućnika te uobičajene kombinacije i kritične trenutke. Kako bi se utvrdili relevantni utjecaji, preispitat će se utjecaj svih skupina čimbenika utvrđenih pregledom dosadašnjih istraživanja u narednom potpoglavlju. Pritom će se naglasak staviti na utjecajne čimbenike i postojeća saznanja o njihovom odnosu s odlukama o odabiru obrazovanja, posla/karijere, partnera, stanovanja i potrošačkih odabira, korištenja socijalne pomoći te specifičnih situacija vezanih za životne probleme i psihičko zdravlje.

Utjecaji na donošenje »važnih« životnih odluka

Prema Ravenhill (2003.), fenomenu beskućništva bitno je pristupiti kombinirajući postojeće teorije, uzevši u obzir socijalne probleme i perspektivu pojedinca, kao i utjecaje društvenih struktura. Osim teorijskih pretpostavki i njihovih preispitivanja, zahtjev stavljen pred istraživanja o beskućnicima odnosi se na stvaranje podloge za predlaganje preventivnih mjera, kao i mjera za fleksibilniji izlazak iz beskućništva. Kako bi se preventivne mjere mogle kreirati, potrebno je identificirati čimbenike uslijed kojih pojedinci postaju beskućnici. Pritom je potrebno razmotriti osobne čimbenike pojedinca, ali i utjecajne čimbenike iz okruženja.

Ipak, primijetiti će se da većina istraživanja problematici empirijski pristupa preispitujući jedan ili splet manjeg broja čimbenika. Iznimka je istraživanje Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.) u kojem su preispitani brojni samoprocijenjeni uzroci beskućništva³. Muškarci češće navode gubitak posla, dugotrajnu nezaposlenost, posljedice rata, boravak u zatvoru i ovisnost o drogama kao uzroke beskućništva, a žene navode smrt supružnika/partnera, zlostavljanje i zanemarivanje u obitelji (u prošlosti i sadašnjosti) te samohrano roditeljstvo. Osobe koje su jednom bile u statusu beskućnika navode financijske probleme, smrt supružnika i ovisnost o drogama kao najčešće uzroke, dok osobe koje su višekratno bile u statusu beskućništva navode zdravlje, zlostavljanje i nedovoljnu pomoć društva. Uočava se da

3 Analizirani samoprocijenjeni uzroci beskućništva: gubitak posla, dugotrajna nezaposlenost, nedovoljna pomoć i podrška društva, financijski problemi, narušeno tjelesno zdravlje, problemi s psihičkim zdravljem, ovisnost o alkoholu, ovisnost o kockanju, ovisnost od drogi, narušeni obiteljski odnosi, razvod braka, smrt supružnika/partnera, samohrano roditeljstvo, nedovoljna obiteljska podrška, odrastanje u uvjetima siromaštva, zlostavljanje i zanemarivanje u djetinjstvu unutar obitelji, odrastanje u ustanovama za djecu i mlade, nizak stupanj obrazovanja, gubitak stana/ kuće zbog ovrhe/ deložacije, posljedice rata, boravak u zatvoru te osobni životni izbor (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.).

postoje različiti putovi u beskućništvo, koji su rezultat spleta čimbenika i okolnosti koje proizlaze iz individualnih i strukturalnih okolnosti te da je u pitanju kompleksan proces čiji začeci nerijetko sežu u djetinjstvo beskućnika (Šikić Mićanović, 2012.; Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.).

Pregled literature u nastavku ukazuje kako se relevantni čimbenici koji utječu na donošenje odluka kod beskućnika odnose na: osobni utjecaj, obitelj (roditelje, kasnije partner i djeca), prijatelje i vršnjake (poznatika iz okruženja), utjecaj ekonomske situacije te utjecaj državnih i institucionalnih mjera i politika. »Danas je opće prihvaćeno stajalište da se beskućništvo razumijeva kao rezultat dinamičke interakcije između individualnih obilježja pojedinca i strukturalnih (okolinskih) čimbenika te promjena u društvu« (Kostiainen, 2015., prema Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.: 45).

Osobni utjecaj

U pregledu dosadašnjih istraživanja, Parsell i Parsell (2012.) preispituju ulazak u beskućništvo kao vlastiti izbor, koji se povezuje s osobnom odgovornošću, patologijama i devijantnim ponašanjem. Ipak, autorima se nameće pitanje što taj izbor zapravo znači i radi li se o slobodnom odabiru ili odabiru pod ograničenjima. Osim mogućih ograničenja odabira, postavlja se i pitanje o postojanju alternativa i informiranosti o njima, kakvoći alternativa te utjecajima na odabire. Beskućništvo kao odabir može se promatrati kao racionalna i iracionalna odluka, pri čemu je u prvom slučaju to proračunati i racionalni izbor agenta koji posjeduje slobodnu volju, i taj je odabir iskaz pobune protiv društva ili testiranje granica društva; a u drugom slučaju slijed loših odluka problematičnih i devijantnih pojedinaca koje rezultiraju beskućništvom (Rubenstein, 1992.; Parsell i Parsell, 2012.). Isti autori navode kako je važno u obzir uzeti kontekst izbora te svjesnost o izboru i okolnostima izbora pojedinca. Smatraju da »odabire« beskućništva treba promatrati u kontekstu ograničenja i okolnosti koje su pojedinci u tom trenutku percipirali te koje su im alternative djelovale izvedivo. Iako promatranje beskućništva kao osobnog izbora može djelovati otuđeno, pa čak i okrutno, definiranjem beskućništva kao izbora pojedinci osnažuju svoju autonomiju, stvarajući tako i dimenziju kauzalnog agentskog djelovanja (Parsell i Parsell, 2012.; Shogren i sur., 2015.; Shogren, Wehmeyer i Palmer, 2017.; Reis i sur., 2018.). Kauzalno agentsko djelovanje suprotno je eksterno kontroliranom djelovanju, a podrazumijeva voljno djelovanje koje je pokretač promjena u vlastitom životu osobe, i to u skladu s vlastitim uvjerenjima, preferencijama i interesima (Shogren i sur., 2015.; Shogren, Wehmeyer i Palmer, 2017.; Reis i sur., 2018.). Iako autori Parsell i Parsell (2012.) analiziraju beskućnike koji žive »bez krova nad glavom«, pitanje osobne autonomije

i kauzalnog agentskog djelovanja može se povezati i s odlukama beskućnika koje su prethodile beskućništvu, a kasnije s odlukom o korištenju usluga prihvatilišta te odabirima na putu izlaska iz beskućništva. Ipak, uz kauzalno agentsko djelovanje, pojedinci su podložni različitim utjecajima pri donošenju odluka, objektivnim ograničenjima, percepciji konteksta i spletu okolnosti. U pitanju mora biti djelovanje raznovrsnih utjecaja i specifičnih čimbenika vezanih za ekonomske odluke i druga područja života, ali i percepcija utjecaja tih čimbenika te mogućnosti vlastitog djelovanja. Utvrđivanjem tih razlika i specifičnosti, moglo bi se doći do objašnjenja zašto sve osobe koje se suočavaju s različitim životnim poteškoćama ne postaju beskućnici. Također, vrijednost takvih spoznaja leži u mogućnosti korištenja pri razvoju mjera rane detekcije rizika.

Roditelji i obitelj

Neki od čimbenika koji prethode beskućništvu su: obiteljsko nasilje, trauma(e) u djetinjstvu, nezaposlenost, financijski problemi, zdravstveni problemi, devijantno ponašanje, izostanak društvene potpore, osobni izbor i tako dalje (Šikić-Mićanović i Geiger Zeman, 2011.; Cornett, 2019.). Brojni se beskućnici susreću s životnim teškoćama i traumama u duljem trajanju, nerijetko čak od djetinjstva. Mozaik rizičnih utjecaja obitelji i roditelja vezanih za beskućništvo objasnili su Swick, Williams i Fields (2014.) analizirajući utjecaj na psihološka stanja pojedinca te dinamiku beskućništva pojedinaca. Uz strukturalne čimbenike vezane uz stabilno stanovanje i odgovarajuće ekonomske resurse, narušeni obiteljski odnosi i zlostavljanje u obitelji izraženi su stresori koji prethode beskućništvu, a često dovode do niskog samopouzdanja, straha i anksioznosti te stvaranja krhkih obiteljskih odnosa. Utjecaj obitelji i roditelja na obrazovanje detaljnije su istražili Fantuzzo i Perlman (2007.), pri čemu su posljedice niske razine obrazovanja djece u beskućništvu i njihovog odabira posla pripisali nedostatku obiteljske podrške. Masten i sur. (2014.) preispitali su osjetljivost djece izložene beskućništvu na rizike vezane uz obrazovanje. Djeca izložena beskućništvu iskazuju brojne probleme vezane uz ponašanje u školi, akademski uspjeh i emocionalne probleme. Podrška roditelja, učitelja, stručnih suradnika i vršnjaka pozitivno utječe na akademske rezultate i stvaranje obrazovne fleksibilnosti (engl. *educational resilience*). Isti je autor u proces istraživanja uključio dva tipa mogućih zapreka – zapreke beskućništva i zapreke u školi, sumirajući istraživanje prema geografskim lokacijama ukazujući pritom na nejednake prilike po regijama. Individualne i strukturne faktore obiteljske potpore vezane uz psihološko i zdravstveno stanje pojedinca kao uzročnike beskućništva teško je utvrditi selektivnim kriterijima (Fazel, Geddes i Kushel, 2014.). Posljedice kompleksnih trauma kod mladih beskućnika Wong i sur. (2016.) utvrđuju multivarijantnom analizom. U svom radu sustavno su istražili trau-

matična iskustva beskućnika koja su utjecala na mentalno zdravlje prije no što su ti pojedinci postali beskućnici. Zaključak je da osobni i obiteljski problemi generiraju visoki stupanj izloženosti traumama. Zdravstveni problemi, vezani bilo za tjelesno ili mentalno zdravlje, u uskoj su vezi s beskućništvom, a mogu se pojaviti kao uzrok i kao posljedica beskućništva (Razpotnik i Dekleva 2012., prema Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.).

Rizične faktore povezane s prvom epizodom ulaska u beskućništvo istražili su McQuiston i sur. (2014.) te utvrdili da je postojanje obiteljske potpore važan čimbenik koji sprječava pojedince da uđu u beskućništvo. Kod osoba koje postaju beskućnici u kasnijoj dobi, rizični čimbenici vezani su za fizičko i psihičko zlostavljanje u obitelji, razvod te smrt supružnika ili partnera. Ove čimbenike kao okidače češće navode žene i osobe koje su jednom bile u statusu beskućnika. Potpora obitelji i partnera vezana je uz ranjivost na razini međuljudskih odnosa (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.), pri čemu izostanak potpore umanjuje kapacitete pojedinca za suočavanje sa životnim izazovima.

Prijatelji i poznanici

Ulogu društvenih odnosa kod mladih beskućnika preispitao je Stablein (2011). Autor je uočio da svojim prijateljstvima i poznanstvima, beskućnici i mladi koji provode vrijeme na ulicama (engl. *street youth*) stvaraju društveni kapital koji nadomješta klasične obiteljske i društvene odnose. Na taj su način beskućnicima dostupniji praktični i simbolički resursi. Ipak, društveni kapital potrebno je promatrati u kontekstu te autor naglašava kako u brojnim slučajevima rezultati tih odnosa nisu društveno prihvatljivi i poželjni (kao, na primjer, poticanje na beskućništvo, upotreba alkohola i droga ili fizičko izrabljivanje). Posredne efekte emocionalnog i materijalnog poimanja života u okviru beskućništva istražio je McNaughton (2008.). Modelom je objašnjena poveznica racionalnosti i paradoksa koji vode osobe u situacije vrlo rizičnih pozicija na rubu socijalno prihvatljivog ponašanja. Rezultat je strukturalni kontekst objašnjenja psiholoških stanja beskućnika. Collins i sur. (2012.) su u svom istraživanju utvrdili usku povezanost alkohola i kroničnih, epizodnih i novih ulaza u beskućništvo. Takvi podatci ne omogućavaju kauzalnu interpretaciju jer kumulativni rizik koji se može upotrijebiti za razumijevanje razlika u mentalnom zdravlju ovisi i o skupinama za usporedbu koje se najčešće kategoriziraju kao *housing-first* i *low-barrier* modeli (Collins i sur., 2012.). Mladi, osobito adolescenti, imaju bihevioralnu predispoziciju za smiono ponašanje, a granice uglavnom pomiču u društvu prijatelja (Albert i Steniberg, 2011.). Utjecaj prijatelja intenzivno je prisutan kod mladih, bilo pri donošenju rizičnih odluka ili prosocijalnom ponašanju (van Hoorn i sur., 2016.a, 2016.b). Tavecchio, Thomeer i

Meeus (1999.) preispitali su ulogu društvene mreže izvan obiteljskog konteksta i utvrdili kako mladi beskućnici imaju manje osoba koje im pružaju podršku u odnosu na kontrolnu grupu. Prema istim autorima, društvena mreža može pružiti potporu u prevenciji beskućništva. Iz navedenih istraživanja može se uočiti da se utjecaj prijatelja i poznanika češće istražuje kod mladih osoba, iako su ti utjecaji prisutni kroz čitav život (iako, ne u jednakoj mjeri). Kod beskućnika u starijoj dobi, ti se odnosi češće promatraju kroz prizmu socijalne isključenosti. Korelaciju rizika socijalne izolacije i lošeg mentalnog zdravlja beskućnika istraživali su Lee, Tyler i Wright (2010.). Pritom je socijalna izolacija vezana uz stres koji se koristi kao indikator lošeg mentalnog zdravlja beskućnika. Prema istraživanju Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.), 30,6% beskućnika nema osobu koju bi nazvala bliskim prijateljem, a 41,5% ispitanika nije imalo kontakt s prijateljima unatrag tjedan dana od prikupljanja podataka. Navedeno ukazuje na neodržavanje redovitih socijalnih kontakata. Ovi podatci ukazuju da, za razliku od mladih beskućnika (Stablein, 2011.), stariji beskućnici ne stvaraju u jednakoj mjeri društveni kapital kojim bi nadomjestili klasične obiteljske odnose. Navedeno je indikator je socijalne isključenosti, a Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.) zaključuju da ti podaci mogu biti povezani s nezadovoljstvom svojom socijalnom okolinom.

Ekonomski čimbenici

Na beskućništvo često utječe nezaposlenost koja onemogućuje stjecanje kapitala potrebnog za stambeno zbrinjavanje ili uzrokuje gubitak stambenog prostora uslijed nemogućnosti pokrivanja troškova i/ili zaduženja (Glomm i John, 2002.; Steen, Mackenzie i McCormack, 2012.). U slučaju duljeg trajanja nezaposlenosti, čak niti uštede ne predstavljaju znatnu olakotnu okolnost, jer služe podmirivanju troškova života, stanovanja i/ili zaduživanja, pri čemu promjene potrošačkih navika i stila života iziskuju vrijeme i prilagodbu. Prema istraživanjima o utjecajnim čimbenicima na zapošljavanje i odabir posla beskućnika, rezultati su oprečni. Pritom je fokus istraživanja na ponovnom zapošljavanju beskućnika i ulozi zakonodavnog okvira, institucija i mjera u tom procesu. Poremski i sur. (2015.) preispituju ponovno zapošljavanje beskućnika s mentalnim bolestima te zaključuju kako takvi pojedinci nailaze na barijere pri zapošljavanju. Otegotna okolnost pri zapošljavanju beskućnika u Hrvatskoj je nepostojanje odgovarajućih dokumenata koji se izdaju temeljem adrese (npr. osobna iskaznica). U svom istraživanju, Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.) utvrdili su da je samo 3,2% beskućnika zaposleno, a 1,2% radi na crno. Preko četvrtine beskućnika nezaposleno je deset godina ili dulje. Većina aktivno traži posao, a pritom su najizraženiji percipirani razlozi nezaposlenosti nepostojanje

radnih mjesta u regiji i nespremnost poslodavaca na zapošljavanje beskućnika. Slijede ih nedovoljno plaćeni poslovi, ponuđeni poslovi izvan struke te nedostatak odgovarajućeg obrazovanja ili radnog iskustva. Autorice su utvrdile da 81,2% ispitanika nije primilo ponudu za posao, što smatraju indikatorom nedovoljne integriranosti u tržište rada. U većini slučajeva, ekonomski resursi na raspolaganju beskućnicima odnose se na korištenje pomoći i naknada te usluga smještaja.

Uloga institucija/potpore/mjera

Mccarthy i sur. (2015.) objasnili su ulogu institucionalnih potpora u problemu beskućništva, ukazujući na činjenicu kako su institucionalne organizacije ponekad kontraproduktivne u pristupu rješavanja tog problema. Iako postoje različiti modeli pomoći beskućnicima, ti modeli najčešće nisu dobro implementirani zbog birokracije i formalnosti koje onemogućavaju pristup određenim fleksibilnim modelima izlaska iz beskućništva. Na taj način alokacija sustavnih i ostalih sredstava pomoći isključivo ovisi o volji države, a ne potrebama pojedinca. Burt, Pearson i Montgomery (2007.) ukazuju na ulogu potpornih usluga i subvencioniranog stanovanja (eng. *subsidized housing*) kao uspješnu potporu za izlazak iz beskućništva. Ipak, te su se mjere pokazale uspješnima, u pravilu, s beskućničkim obiteljima s djecom. Kao jednu od mjera potpore Hwang i Burns (2014.) navode i zdravstveno zbrinjavanje. Utvrđuju kako je potreban sveobuhvatan individualni pristup, koji je najuspješniji ukoliko se ciljano primjenjuje na korisnike koji već koriste razne pomoći. S potrebom za sveobuhvatnim pristupom slažu se i Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.). U svom su istraživanju preispitale i korištena prava i usluge koje su beskućnicima na raspolaganju, pri čemu su najčešće korištenje smještaja/boravka u prenoćištu, jednokratne pomoći, savjetovanja i pomaganja centra za socijalnu skrb, a slijede ih prva socijalna usluga, zajamčena minimalna naknada i psihosocijalna pomoć centra za socijalnu skrb. Osim korištenih oblika prava i usluga, ispitanici beskućnici procjenjuju da im je izraženije potrebna pomoć u odjeći i obući, usluge stomatologa, zdravstvena skrb, pomoć u traženju posla, pravna pomoć, usluga pučke kuhinje i pristup internetu. Unatoč postojanju nepovjerenja prema institucijama i formalnim oblicima pomoći dijela beskućnika, ispitanici su procijenili da se mogu osloniti na neke oblike formalne pomoći: liječnika, centra za socijalnu skrb te humanitarne organizacije. Autorice kreiraju poželjne mjere i aktivnosti proizašle iz istraživanja, s preporukom uključivanja istih pri realizaciji postojećih ciljeva (Milenijski ciljevi razvoja) i strategija (Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti (2014.–2020.) i Strategija razvoja društvenog poduzetništva (2015.–2020.)). Pritom je moguće uočiti da je nužna aktivnija participacija državnih tijela i institucija u realizaciji socijalnih politika.

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Pregled literature ukazuje kako se relevantni čimbenici koji utječu na donošenje odluka kod beskućnika odnose na: obitelj (roditelje, kasnije partner i djeca), prijatelje i vršnjake (poznanike iz okruženja), osobni utjecaj, utjecaj ekonomske situacije te utjecaj državnih i institucionalnih mjera i politika. Ipak, može se primijetiti da većina istraživanja problematici pristupa preispitujući jedan ili splet manjeg broja čimbenika. Osim toga, dva dominantna pristupa pri preispitivanju statusa beskućništva razlikuju se s obzirom na pristup autonomiji pri odlučivanju, pri čemu jedan pristup podrazumijeva kauzalno agentsko djelovanje, a drugi pristup stavlja naglasak na utjecajne čimbenike i splet okolnosti.

U ovom istraživanju nastoji se postići kompromis između prikazanih pristupa, stavljajući beskućnika u centar pozornosti i promatrajući ga kao donositelja odluka u vlastitom životu. Pritom se pretpostavlja da je donošenje odluka podložno različitim utjecajima, ograničenjima i percipiranim alternativama. Individualni i strukturalni čimbenici identificirani pregledom dosadašnjih istraživanja mogu imati pozitivan, negativan ili ne imati utjecaj na pojedinu važnu životnu odluku pojedinca.

Cilj rada je dvojaki: postaviti teorijsku osnovu za preispitivanje utjecajnih čimbenika u kontekstu donošenja odluka koje su prethodile beskućništvu (što je učinjeno sistematiziranim pregledom dosadašnjih istraživanja) te navedeni teorijski okvir preispitati putem eksplorativnog istraživanja na prosudbenom uzorku korisnika Prihvatišta za beskućnike Gradskog društva Crvenog križa Pula. Cilj eksplorativnog dijela istraživanja je izmjeriti i kvantificirati navedene skupine utjecaja i utvrditi njihovu ulogu pri donošenju odluka koje su prethodile beskućništvu. Specifični ciljevi odnose se na: 1. utvrđivanje i kvantifikaciju percipiranog pozitivnog ili negativnog utjecaja pojedine skupine čimbenika pri donošenju važnih životnih odluka; 2. utvrđivanje i kvantifikaciju percipirane izraženosti utjecajnih skupina pri važnim (tranzicijskim) životnim odlukama (to jest, odabiru stanovanja, obrazovanja, karijere i posla, partnera, potrošačkim odabirima i odabirima o zaduživanju) te odluci o korištenju oblika socijalne pomoći, kao i percipirana izraženost utjecaja na pojavu životnih problema i psihičko zdravlje; 3. utvrđivanje specifičnih čimbenika temeljem opisnih odgovora ispitanika.

METODOLOGIJA

Pregled dosadašnjih istraživanja u prethodnom poglavlju ukazuje na značajan utjecaj roditelja i obitelji, prijatelja i vršnjaka (poznanike iz okruženja), osobnog utjecaja, utjecaja ekonomske situacije te državnih i institucionalnih mjera i politika. Cilj ovog istraživanja je izmjeriti i kvantificirati navedene skupine utjecaja i utvrditi

njihovu ulogu pri donošenju odluka koje su prethodile beskućništvu⁴. Zbog toga su navedeni utjecaji povezani s važnim (tranzicijskim) životnim odlukama, a radi se o odabiru stanovanja, obrazovanja, karijere i posla, partnera te potrošačkim odabirima i odabirima o zaduživanju. U istraživanju se preispituje veza između navedenih utjecaja i odluka koje su prethodile situaciji beskućništva i korištenja socijalne pomoći. Kako bi se navedeni podaci prikupili, kreiran je upitnik koji služi za prikupljanje numeričkih podataka te kao podloga za provođenje polustrukturiranih intervjua. Pri razgovoru, postavljano je više deskriptivnih potpitanja za svako evaluacijsko pitanje iz upitnika⁵.

Prije provođenja istraživanja, stručni suradnici Prihvatilišta za beskućnike Crvenog križa u Puli upoznati su s ciljem i metodama istraživanja te su odobrili provođenje intervjua temeljem predloženog upitnika. Polustrukturirani intervjui provedeni su s korisnicima Prihvatilišta za beskućnike Crvenog križa u Puli. Usmjeravanjem istraživanja prema manjem geografskom području, uklanja se mogućnost razlika u odgovoru koje proizlaze iz nejednakosti prilika u različitim regijama (Masten i sur., 2014.; Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2016.). Intervjui su provedeni tijekom dvije posjete u razmaku od tri mjeseca, u studenom 2018. i siječnju 2019. godine. Intervjuirano je devet korisnika koji čine prosudbeni uzorak⁶, a prikupljeni podatci temelje se na samoprocijenjenim podatcima ispitanika temeljem prisjećanja o relevantnim socioekonomskim odlukama. Ispitanici su upućeni u ciljeve istraživanja, a osim zajamčene anonimnosti, ispitanici su mogli odbiti odgovoriti na pojedino pitanje ili prestati odgovarati ako im je intervju stvarao nelagodu.

-
- 4 Inicijalnu ideju za istraživanje osmislio je drugi autor ovog rada za potrebe izrade svog diplomskog rada, a ideja je naknadno razrađena i realizirana uz pomoć mentorice (prvi autor rada) te za ovo istraživanje nije primljeno nikakvo dodatno financiranje.
 - 5 Vidi upitnik u Prilogu (dostupno u online verziji rada). Na primjer, pri utvrđivanju utjecaja na obrazovanje postavljana su pitanja nalik sljedećima: kojeg ste obrazovanja/koju ste školu pohađali, kakav ste učenik bili u osnovnoj/srednjoj školi, kako ste donijeli odluku o (ne)nastavljanju školovanja nakon osnovne/srednje škole, kakva je pritom bila uloga roditelja, kakva je bila uloga prijatelja i vršnjaka, kakva je bila uloga partnera, u kojoj ste mjeri samostalno donijeli tu odluku, jeste li tu odluku donijeli u skladu s tadašnjim interesima, preferencijama i uvjerenjima, kakav je bio utjecaj ekonomske situacije na tu odluku, kakav je bio utjecaj države/institucija/mjera – možda ste primali stipendiju ili bili smješteni u učeničkom domu...
 - 6 Prihvatilište ima kapacitet prihvata jedanaest osoba. Pravila djelovanja i pružanja usluga Prihvatilišta određena su Zakonom o socijalnoj skrbi (2012.- 2020.). Prema izvješću Prihvatilišta za beskućnike Pula za 2019. godinu, osim usluge privremenog smještaja, odnosno prihvatilišta za beskućnike, također provode i uslugu dnevnog boravka – Prihvatilišta za beskućnike Pula. Uslugu dnevnog boravka koriste bivši korisnici prihvatilišta, korisnici koji žive i borave u neadekvatnim uvjetima, a u određene aktivnosti uključuju se i korisnici na smještaju, odnosno korisnici prihvatilišta. Aktivnosti dnevnog boravka uključuju: radno-okupacijsku terapiju u suradnji s lokalnim dionicima, kreativne radionice, kulturno-socijalizacijske aktivnosti (izleti, kino, kazalište), ekonomsko savjetovanje i osnaživanje korisnika, održavanje osobne higijene i pranje rublja za korisnike koji ne koriste uslugu prihvatilišta te promocija i vidljivost: okrugli stolovi, koordinacije, formiranje medija o aktivnostima programa. Uslugu dnevnog boravka – Prihvatilišta za beskućnike u ovom izvještajnom razdoblju koristilo je 44 korisnika (Izvor: https://www.crvenikrizpula.hr/fileadmin/datoteka/dokumenti_2020/izvjesca_o_radu/IZVJES__C__E_O_RADU_2019_-_PRIHVATILIS_TE_ZA_BESKUC_NIKE.doc).

Ispitanici su na pitanja odgovarali vlastitim tempom te ulazili u detalje u mjeri u kojoj im je to bilo ugodno. Intervjui su prosječno trajali 51 minutu. Osim istraživača, tijekom intervjua bila je prisutna jedna od stručnih suradnica u Prihvatilištu⁷. Intervjui nisu bili snimani, a pri bilježenju odgovora korišteno je računalo. Od ispitanika se tražilo da opišu situacije u kojima su donosili odluke o stanovanju, obrazovanju, karijeri ili poslu, partneru te potrošačke odabire (između ostalog i odabire o zaduživanju). Pritom je naglasak stavljen na utjecaje pri donošenju odluka, a ne na pojedinačnu donesenu odluku. Potpitanja se odnose na ulogu pojedine skupine utjecaja pri donošenju pojedine odluke. Po završetku usmenog opisa situacije vezane za pojedinu odluku, ispitanici procjenjuju utjecaj pojedine skupine na pojedinu odluku koristeći sljedeću ljestvicu: potpuno negativan utjecaj (-3), izraženo negativan utjecaj (-2), blagi negativan utjecaj (-1), nema utjecaja (0), blagi pozitivan utjecaj (1), izrazit pozitivan utjecaj (2) i potpuno pozitivan utjecaj (3). Osim procjena utjecaja na pojedinu odluku u numeričkom obliku, istraživači su bilježili natuknice tijekom razgovora, koje su pročitane ispitanicima i pohranjene samo ukoliko su se s napisanim složili.

U nastavku će se prikazati samo objedinjeni podatci.

Opis uzorka

Prosječna dob ispitanika iznosi 58 godina, što je veća prosječna dob ispitanika u odnosu na ranije navedena istraživanja Bakule-Anđelić i Šostar (2006.), Šikić-Mićanović i Geiger Zeman (2011.) i Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.). U uzorku prevladavaju osobe kod kojih je situacija beskućništva nastala kasnije u životu. Osim toga, moguće je da prosječna dob ispitanika nije povezana samo s beskućništvom, nego i traženjem institucionalne pomoći (svi ispitanici su sadašnji ili bivši stanari Prihvatilišta). U uzorku ispitanika su dvije žene (približno petina ispitanika), što je približno ranije utvrđenom udjelu žena u populaciji beskućnika. U vrijeme provođenja intervjua, svi su ispitanici osim jednog bili samci. Prema završenom stupnju obrazovanja, četiri ispitanika završilo je osnovnu školu, četiri ispitanika četverogodišnju srednju školu, a jedan visokoškolsko obrazovanje. Navedeno je usporedivo s rezultatima Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.), u čijem je uzorku 27,8% ispitanika bez zanimanja (s osnovnom školom ili bez), 63,6% srednje strukovno obrazovanje, 2,3% gimnazijsko obrazovanje, a 6,4% visokoškolsko obrazovanje. Može se uočiti da je u ovom uzorku veći udio osoba bez zanimanja, a manji udjeli osoba sa srednjim i viso-

⁷ Prema dogovoru, stručna suradnica nazočila je održavanju intervjua. Njezino se prisustvo pokazalo pozitivnim, jer su ispitanici lakše govorili o svom životu u prisutnosti poznate osobe. Stručna suradnica koja je nazočila intervjuiima sudjeluje i u provedbi i programa resocijalizacije za korisnike.

koškolskim obrazovanjem. Svi su ispitanici donosili odluke o obrazovanju u adolescenciji i mladenačkoj dobi. Većina se ispitanika po prvi put zaposlila nakon završetka školovanja. Dok je veći dio ispitanika bio zaposlen dulji period kod istog poslodavca, dio ispitanika je većinu radnog vijeka proveo na povremenim poslovima i radu na crno. Niti jedan od ispitanika u vrijeme provedbe intervjua nije pohađao nikakav obrazovni ni strukovni program dodatnog obrazovanja ili prekvalifikacije. U vrijeme provođenja intervjua, šest je ispitanika bilo nezaposleno, jedan zaposlen, dva umirovljena ili su predali dokumentaciju za mirovinu. Tijekom intervjua, četiri je ispitanika izjavilo da prima socijalnu pomoć, a jedna osoba povremeno obavlja poslove bez ugovora o radu. Prosječan prihod ispitanika iznosio je 1137,89 HRK mjesečno, dok trećina nije imala nikakav prihod (uključeno u prosjek). Svi su ispitanici naveli postojanje zdravstvenih problema u vrijeme provođenja intervjua. Samo je jedan ispitanik bio u ponovljenom statusu beskućnika. Dvije trećine ispitanika u vrijeme provedbe intervjua smješteno je u Prihvatilištu, dok trećinu ispitanika čine bivši stanari Prihvatilišta i u to su vrijeme koristili dnevne usluge Prihvatilišta.

Obrada podataka

Podatci zabilježeni putem upitnika mjere izraženost utjecaja na intervalnoj skali i predstavljaju osnovu za kvantitativni dio analize. Korišten način bilježenja utjecaja omogućuje utvrđivanje percipiranog smjera i izraženosti pojedinog utjecaja. Deskriptivna statistika omogućuje uvid u agregirane podatke bez generalizacije zaključaka koristeći numeričke i grafičke metode. Kako bi se provjerilo koliko su skupine utjecaja izražene pri donošenju svih odluka kod promatranih ispitanika, utvrđuju se prosječne percipirane izraženosti skupina utjecaja pri donošenju svih važnih životnih odluka svih ispitanika. Detaljniji uvid omogućuje izračun prosječnih percipiranih izraženosti utjecaja pojedinih skupina na pojedine odluke i životne situacije ispitanika. Na taj način, identificira se percipirana prosječna izraženost skupina utjecaja te percipirana pozitivna ili negativna uloga tih utjecaja pri donošenju pojedinih odluka i na životne situacije ispitanika. Pregled dosadašnjih istraživanja ukazuje na postojanje spleta čimbenika koji dovode do beskućništva, što ukazuje na potrebu za preispitivanjem paralelnog postojanja i povezanosti više skupina utjecajnih čimbenika.

Dodatni opisi dobiveni polustrukturiranim intervjuom omogućuju pojašnjenja uzroka negativne ili pozitivne percepcije utjecaja te utvrđivanje specifičnih utjecaja i okolnosti. Zabilježene su napomene sistematizirane te razvrstane prema skupinama čimbenika, s ciljem uočavanja i interpretacije čimbenika i obrazaca koji nadopunjuju i pojašnjavaju rezultate kvantitativne analize.

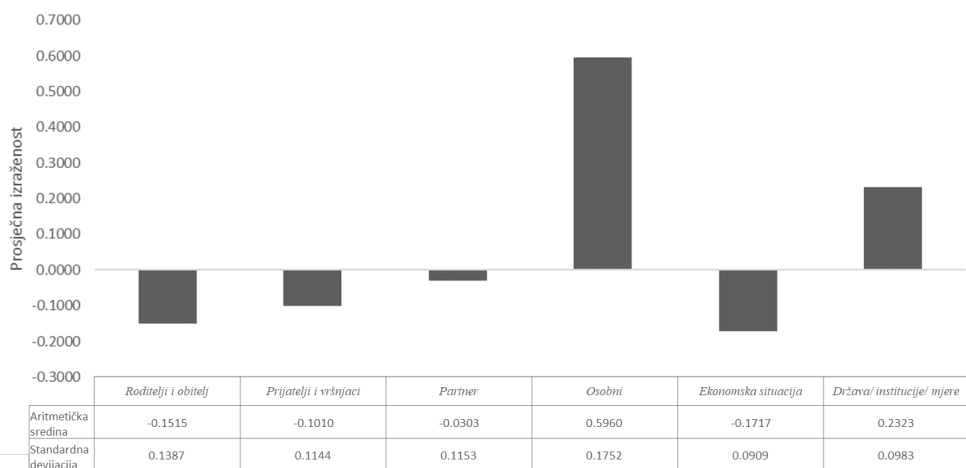
REZULTATI I DISKUSIJA

Tijekom svog boravka u Prihvatilištu, korisnici su uključeni u program resocijalizacije, pri čemu nastoje identificirati ključne trenutke u svom životu i osvijestiti vlastitu ulogu u njima kako bi povratili osjećaj kontrole i uspješnije planirali budućnost. Svi ispitanici su u trenutku prikupljanja podataka imali kreiran (ili su bili u postupku kreiranja) plan ostvarivanja neovisnosti i izlaska iz beskućništva. Imajući to na umu, može se pretpostaviti kako su odgovori tijekom intervjua reflektirali i zaključke ispitanika do kojih su došli tijekom pohađanja programa, kao i mogućnost da je zbog toga njihov pogled na vlastiti život objektivniji nego što je bio prije uključjenja u program Prihvatilišta.

U nastavku su prikazani rezultati prosječnih percipiranih izraženosti skupina utjecaja na sve i na pojedine životne odluke i situacije.

Skupine utjecaja

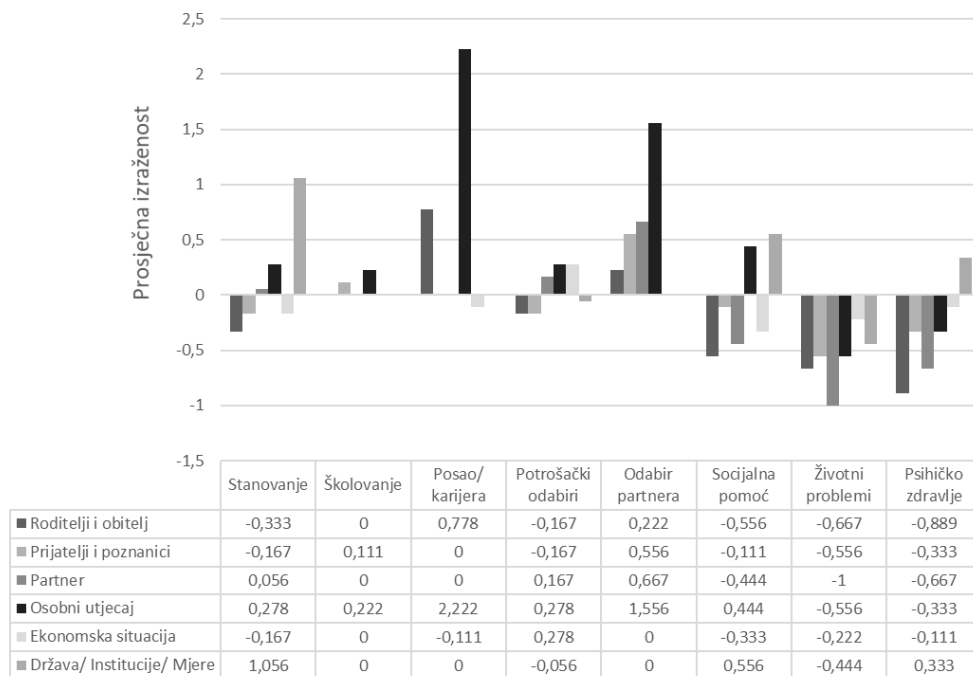
Slika 1. pruža grafički prikaz prosječnih izraženosti pojedine skupine utjecaja tijekom donošenja važnih životnih odluka. Odabran je grafički prikaz, jer omogućuje vizualnu usporedbu i uočavanje koji su utjecaji percipirani kao pozitivni, a koji kao negativni i u kojoj su mjeri prosječno izraženi.

Slika 1. Prosječna percipirana izraženost skupina utjecaja tijekom donošenja važnih životnih odluka

Može se uočiti da je većina utjecaja u prosjeku percipirana negativno, uz iznimku osobnog utjecaja i utjecaja države/institucija/mjera. Vrijednosti pojedinih procjena

utjecaja variraju od potpuno negativnog (-3) do potpuno pozitivnog (3), što znači da je, na primjer, utjecaj obitelji i roditelja mogao pri donošenju pojedinih odluka biti potpuno pozitivan, a pri donošenju drugih odluka potpuno negativan. Ipak, standardna odstupanja ukazuju na relativno malu varijabilnost podataka. Rasporedi prosječnih izraženosti utjecaja približno su normalno distribuirani uz relativno mala standardna odstupanja od prosjeka. Može se uočiti da je osobni utjecaj prosječno najizraženiji, dok su ostali utjecaji vrlo blago izraženi. Navedeno upućuje na potrebu za detaljnijim uvidom u raspored utjecaja s obzirom na pojedine odluke. Slika 2. pruža detaljniji uvid u percipirani utjecaj pojedine skupine na odluke i životne situacije.

Slika 2. Prosječna percipirana izraženost skupina utjecaja na pojedinih odluke i životne situacije

Prosječna izraženost osobnog utjecaja blizu je nule za većinu odabira i situacija (izuzev odabira posla/karijere i odabira partnera), što ukazuje na postojanje vrlo male izraženosti autonomije. Prosječne vrijednosti osobnog utjecaja indikator su izostanka kauzalnog agentskog djelovanja (Parsell i Parsell, 2012.; Shogren i sur., 2015.; Shogren, Wehmeyer i Palmer, 2017.; Reis i sur., 2018.). U takvoj situaciji, osobe ne percipiraju sebe kao pokretača promjena u vlastitom životu, nego pasivno prihvaćaju situaciju u kojoj se nalaze. Navedeno može ukazivati i na naučenu bespomoćnost, odnosno stanje u kojem osoba percipira da nema kontrolu nad situacijom i da ne može vla-

stitim djelovanjem na nju utjecati. Do toga može doći ako se osobe opetovano nalaze u neizbježnim i neugodnim situacijama u kojima ne mogu učiniti ništa čime bi poboljšali svoju situaciju. Mala izraženost osobnog utjecaja u tri od pet odluka ukazuje na područja u kojima su se ispitanici vjerojatno našli u takvim situacijama. Osobni je utjecaj nešto izraženiji (između blagog i izrazitog) pri odabiru partnera i pri odabiru posla/karijere (između izrazitog i potpunog). Osobni je utjecaj prosječno negativan u odnosu na životne probleme i psihičko zdravlje, što znači da ispitanici smatraju da su u određenoj mjeri sami negativno utjecali na te situacije. Najizraženiji prosječni utjecaj roditelja prisutan je kod psihičkih problema i negativan je. Negativan utjecaj roditelja u skladu je s dosadašnjim istraživanjima (Swick, Williams i Fields, 2014.; McQuiston i sur., 2014.; Wang i Sheikh-Khalil, 2014.), ali je prosječna izraženost tog utjecaja manja nego što se očekuje temeljem sugestija dosadašnjih istraživanja. Razlog tome može biti dob ispitanika te popratno životno iskustvo u kontekstu kojeg utjecaj roditelja više ne djeluje tako intenzivno kao što je vjerojatno djelovao u mlađoj dobi. Utjecaj roditelja u prosjeku je pozitivno percipiran kao utjecaj na odabir posla/karijere. Utjecaji vezani za obitelj i prijatelje prosječno su percipirani kao negativni u odnosu na psihičko zdravlje, što može ukazivati na socijalnu izolaciju (Lee, Tyler i Wright, 2010.). Percipirani utjecaj partnera prosječno je malo izražen, a negativan je u odnosu na primanje socijalne pomoći te životne i psihičke probleme. Utjecaj prijatelja i poznanika prosječno je slabo izražen i negativan je za većinu odluka te životne i psihičke probleme. Utjecaji roditelja i obitelji, partnera te prijatelja i poznanika ukazuje na prosječno negativan utjecaj društvenog kapitala ispitanika u situacijama koje su prethodile beskućništvu (Tavecchio, Thomeer i Meeus, 1999.). Ekonomska situacija prosječno je percipirana kao negativan utjecaj na većinu promatranih odluka. Negativna percepcija ekonomske situacije i uloge države/institucija/mjera vezana je uz gubitak posla i nemogućnost ponovnog zapošljavanja. Utjecaj države/institucija/mjera uglavnom je percipiran kao neutralan, a percipiran je kao pozitivan utjecaj na obrazovanje, primanje socijalne pomoći i psihičko zdravlje. Pozitivan utjecaj države/institucija/mjera ukazuje na to da ispitanici percipiraju neke oblike sustavne potpore i smatraju ih pozitivnima, što je u kontradikciji s istraživanjem McCarthy i sur. (2015.), a u skladu je s rezultatima Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.). Ovdje treba napomenuti da je većina korisnika procjenu temeljila na pomoći pruženoj u prihvatilištu: smještaju, pomoći pri izradi dokumenata, upućivanju u prava i pomoći pri ostvarivanju prava te radionicama i pomoći pri planiranju koraka za izlazak iz beskućništva.

Specifični utjecaji

Analiza opisnih odgovora ispitanika omogućava identifikaciju uzroka negativne ili pozitivne percepcije utjecaja. Prema opisima ispitanika, negativan utjecaj roditelja i obitelji proizlazi iz: problematičnih obiteljskih odnosa, izostanka adekvatne roditeljske skrbi i samostalnosti od rane adolescencije, prekinutih obiteljskih odnosa, otuđenja od obitelji. Kod nekih je ispitanika utjecaj roditelja procijenjen kao negativan po pitanju većine odluka, ali najizraženiji je pri izboru školovanja, životnih problema i psiholoških problema. Na taj je način utjecaj roditelja vezan za psihološke aspekte donošenja odluka – utjecanjem na percepciju izbora alternativa, ali i na sposobnosti procjene i prosudbe. Trećina ispitanika procijenila je da roditelji nisu imali nikakav utjecaj na većinu životnih odluka i situacija, što se može povezati s ranim osamostaljenjem i/ili izostankom adekvatne roditeljske skrbi. Navedeni uzroci negativne percepcije utjecaja roditelja dijela ispitanika očekivani su s obzirom na ranija istraživanja (Swick, Williams i Fields, 2014.; McQuiston i sur., 2014.).

Negativni utjecaj partnera proizlazi iz razvoda i prekinutih obiteljskih veza. Iako se utjecaj partnera usputno spominje u literaturi kao čimbenik u kontekstu razvoda, smrti supružnika/partnera, obiteljskog nasilja i samačkog života većeg broja beskućnika, poveznica partnerskog (obiteljskog) odnosa rijetko se detaljnije istražuje kao specifičan čimbenik. Odnos s partnerom koji je negativno percipiran često se vezuje uz povišene razine stresa, što može doprinijeti manjkavom donošenju odluka. Pregled specifičnih čimbenika u Tablici 1. ukazuje na podjednaku izraženost problematičnih obiteljskih odnosa vezanih za roditelje i partnere. Na taj način, obiteljski odnosi obuhvaćaju podjednako »ishodišnu« obitelj i samostalno osnovanu obitelj uz indiciju ponavljanja ponašajnih obrazaca.

Negativni utjecaj prijatelja i vršnjaka objašnjen je kroz loš utjecaj vezan uz korištenje supstanci, najčešće alkohola, a navedeno se nadovezuje na istraživanja Stableina (2011.) i Collins i sur. (2012.). Na taj način, uloga prijatelja i poznanika direktno je vezana uz utjecaj na izbor alternative ili percepcije izbora alternative. Ipak, treba uzeti u obzir i prosječnu dob ispitanika te u tom kontekstu razmotriti pitanje socijalne isključenosti. Na pitanje jesu li se obratili prijateljima za pomoć u situaciji koja je prethodila beskućništvu ili u trenutku kad su postali beskućnici, trećina ispitanika je samo odmahнула rukom, dok su drugi naveli da su svoju situaciju skrivali zbog srama, bilo im je neugodno nekome se nametati ili nisu imali koga pitati za pomoć. To ukazuje na nedostatak bliskih prijateljstava – što je u skladu s rezultatima Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, (2016.) – ali to opažanje proteže i na period koji je prethodio beskućništvu. Kako postoji poveznica socijalne isključenosti i lošeg mentalnog zdravlja (Lee i sur., 2010.), može se pretpostaviti kako je utjecaj prijatelja i poznanika vezan uz psihološke aspekte donošenja odluka.

Ekonomska situacija (ovo se pitanje odnosilo na osobnu ekonomsku situaciju, ali i na ekonomsku situaciju u okruženju) percipirana je kao negativan utjecaj prvenstveno zbog gubitka posla, uz što je petina ispitanika istaknula i problem zaduženja. Gubitak posla i nemogućnost ponovnog zapošljavanja očekivani su čimbenici beskućništva, prema Glommu i Johnu (2002.) te Steenu i sur. (2012.). Negativna procjena utjecaja ekonomske situacije vezana je prvenstveno uz nedostatak alternativa i vanjska ograničenja pri odlučivanju. Slična je situacija i po pitanju utjecaja institucija, potpora i mjera na odluke koje su prethodile beskućništvu. Dodatni negativni čimbenici, koje su istaknuli svi ispitanici, zdravstveni su problemi. Problemi sa zdravljem krovni je naziv koji obuhvaća bolesti (fizičke i psihološke), ozljede (invalidnost) i korištenje supstanci. U opisima negativnog osobnog utjecaja pojavljuju se: loši životni izbori, nisko samopouzdanje i osjećaj nesigurnosti.

Tablica 1. Specifični utjecaji iskazani u apsolutnim frekvencijama

Specifični utjecaj	Frekvencije
Zdravstveni problem	9
Gubitak posla	9
Obiteljski problem	5
Problemi s partnerom	5
Zaduženje	2
Loše društvo	1
Domovinski rat	1

Iako je svaka životna priča jedinstvena, s većom ili manjom izraženosti specifičnih čimbenika, moguće je uočiti obrazac koji objašnjava situaciju većine ispitanika. Uz rizik pretjeranog pojednostavljivanja, temeljem iskazanih utjecaja može se kreirati najčešća priča ispitanika: zbog zdravstvenih problema osoba gubi posao; zbog svog zdravstvenog stanja ne može naći novi posao zbog čega dolazi do izostanka primanja i nemogućnosti pokrivanja troškova stambenog zbrinjavanja (do toga brže dolazi ako je osoba zadužena); uz problematične obiteljske odnose (ili gubitak supružnika/partnera zbog smrti ili bolesti) nema se kome obratiti za pomoć (ili ne želi zbog srama); postaje beskućnikom. Navedeno je većim dijelom u skladu s najčešće procijenjenim uzrocima beskućništva muškaraca u Hrvatskoj prema istraživanju Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta (2016.), uz iznimku obiteljskih odnosa. Kod ispitanika koji su postali beskućnicima u kasnijoj životnoj dobi, prekid obiteljskih i društvenih kontakata čest je čimbenik na putu k beskućništvu (Ravenhill, 2003.). Ipak, ovo nije prosječna priča svih beskućnika – ranija istraživanja ukazuju na splet raznovrsnijih

čimbenika, a između ostalog, zdravstveni problemi mogu biti ne samo uzrok, nego i posljedica života u beskućništvu.

Iz Tablice 1. može se uočiti da postoje barem tri utjecajna čimbenika po osobi koji su bili prisutni pri donošenju odluka u važnim situacijama koje su prethodile beskućništvu. Navedeno predstavlja mapu jednog od mogućih putova u beskućništvo (Ravenhill, 2003.). Također, u pojedinim situacijama, put u beskućništvo određen je događajima koji su se odvijali kroz izuzetno dug vremenski period (počevši s neadekvatnom roditeljskom skrbi i problemima od adolescencije, preko loših mladenačkih odluka i ovisnosti do gubitka posla i stanovanja – duljina trajanja tog perioda ovisi i o dobi ispitanika), dok su se kod većine u ranije opisanoj priči događaji odigrali u kraćem roku (iako bi se i o tome moglo diskutirati – ispitanici su loše zdravlje predstavili kao problem tek kad je počelo utjecati na radnu sposobnost). Da je ranije postojala, preventivna intervencija u periodu adolescencije mogla je spriječiti beskućništvo petine ispitanika. Također, može se uočiti da kombinacija specifičnih čimbenika najčešće obuhvaća tri skupine utjecajnih čimbenika: zdravstveni, ekonomski i obiteljski (roditelji i/ili partner).

ZAKLJUČAK

U ovom istraživanju promatrani su percipirani utjecaji na donošenje važnih životnih odluka koje su prethodile situaciji beskućništva, njihov intenzitet i međupovezanost. Utvrđivanje utjecaja na donošenje odluka koje su prethodile beskućništvu važno je iz perspektive prevencije beskućništva i teorijskog doprinosa budućim istraživanjima. Beskućništvo je važna socijalna, ali i ekonomska kategorija. Stoga unaprijeđenje mjera prevencije podjednako utječe na osobni i društveni aspekt problematike, ali i na mjere borbe protiv siromaštva i posljedično, ekonomske pokazatelje.

Analiza ukazuje da najčešća kombinacija negativnih utjecaja na odabire koji su prethodili beskućništvu proizlazi iz tri skupine utjecaja: zdravstvenih, ekonomskih i obiteljskih. Dva su glavna »okidača« zajednička svim ispitanicima: zdravstveni problemi i gubitak posla. Kako o takvim situacijama brigu vode nadležne institucije (Medicina rada i Zavod za zapošljavanje), to bi mogle biti ključne točke u kojima bi se detektirale osobe koje su podložne riziku beskućništva na promatranom području. Pored toga, najčešće su prisutni narušeni obiteljski odnosi ili otuđenost od obitelji. Ako bi i buduća istraživanja na većem uzorku ukazala na jednaku kombinaciju najizraženijih čimbenika, bilo bi poželjno kreirati sustav praćenja temeljem najčešćih pokazatelja povezanih s beskućništvom kroz kreiranje standardiziranog pristupa na ključnim točkama. Osim toga, važan čimbenik rane detekcije može biti i odsustvo percepcije osobnog utjecaja. Po detekciji tih čimbenika, potrebno je preispitati ostale čimbenike

koji ukazuju da je osoba u riziku beskućništva. Za osobe kod kojih postoje tri ili više negativna utjecajna čimbenika, bilo bi poželjno kreirati sustavnu preventivnu potporu kako do stanja beskućništva ne bi ni došlo.

Također, važno je uočiti da otegotni čimbenici koji su najčešće promatrani iz perspektive spleta okolnosti i uzroka promjene stanja, za promatrane ispitanike predstavljaju i utjecajne čimbenike u procesu donošenja odluka koje su prethodile situaciji beskućništva. Pritom su zdravlje, ekonomska situacija i uloga mjera vezani uz ograničenja i dostupnost alternativa, dok su osobni utjecaj i utjecaj čimbenika iz domene društvenog kapitala vezani za izbor alternativa i psihološke procese pri donošenju odluka.

Rezultati ovog istraživanja doprinose razumijevanju utjecaja (i njihovog spleta) na donošenje odluka koje su prethodile beskućništvu korisnika usluga Prihvatilišta za beskućnike Gradskog društva Crvenog križa Pula, uz identifikaciju najčešćih utjecajnih čimbenika, što može poslužiti kao osnova za daljnja istraživanja.

Mali i geografski ograničen prosudbeni uzorak predstavlja ograničenje istraživanja te onemogućuje generalizaciju zaključaka. Kako bi se rezultati potvrdili, a zaključci generalizirali, potrebno je dodatno istraživanje na većem uzorku te usporedba s općom populacijom.

LITERATURA

1. Albert, D. & Steinberg, L. (2011). Judgment and decision making in adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 21 (1), 211-224. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00724.x>.
2. Bakula-Anđelić, M. & Šostar, Z. (2006). Beskućnici Grada Zagreba. *Revija za socijalnu politiku*, 13 (3), 399-403. <https://doi.org/10.3935/rsp.v13i3.647>.
3. Burt, M. R., Pearson, C. & Montgomery, A. E. (2007). Community-wide strategies for preventing homelessness: Recent evidence. *The Journal of Primary Prevention*, 28 (3-4), 213-228. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10935-007-0094-8>.
4. Collins, S. E., Malone, D. K., Clifasefi, S. L., Ginzler, J. A., Garner, M. D., Burlingham, B., Lonczak H.S., Dana E. A., Kirouac M., Tanzer K., Hobson W. G, Marlatt G. A. & Larimer M. E (2012). Project-based Housing First for chronically homeless individuals with alcohol problems: Within-subjects analyses of 2-year alcohol trajectories. *American journal of public health*, 102 (3), 511-519. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2011.300403>.
5. Cornett, E. (2019). An exploration of the factors contributing to self-sufficiency post-homelessness: A detailed look at commonalities and barriers. Digital

- Commons @ ACU, Electronic Theses and Dissertations. Paper 143. Preuzeto s: <https://digitalcommons.acu.edu/etd/143> (15.9.2018.).
6. Družić Ljubotina, O. (2012). Subjektivna kvaliteta života ljudi koji žive u siromaštvu i zaposlenih osoba različitog materijalnog statusa. *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (1), 5-28.
 7. Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. & Ogresta, J. (2016). *Slika podrške beskućnicima u Hrvatskoj*. Zagreb: Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom.
 8. *ETHOS – Europska tipologija beskućništva i stambene isključenosti*. Preuzeto s: https://www.feantsa.org/download/ethos_croatia_final6778215038276634024.pdf (5.12.2019.)
 9. Fantuzzo, J. & Perlman, S. (2007). The unique impact of out-of-home placement and the mediating effects of child maltreatment and homelessness on early school success. *Children and Youth Services Review*, 29 (7), 941-960. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2006.11.003>.
 10. Fazel, S., Geddes, J. R. & Kushel, M. (2014). The health of homeless people in high-income countries: descriptive epidemiology, health consequences, and clinical and policy recommendations. *The Lancet*, 384 (9953), 1529-1540. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)61132-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(14)61132-6).
 11. Gjeri Robić, N. (2017). Dvadeset godina beskućništva u Hrvatskoj (1991. – 2011.) te mogućnosti za istraživanja povijesti beskućništva. *Revija za socijalnu politiku*, 24 (2), 219-237. <https://doi.org/10.3935/rsp.v24i2.1276>.
 12. Glomm, G. & John, A. (2002). Homelessness and labor markets. *Regional Science and Urban Economics*, 32 (5), 591-606. [https://doi.org/10.1016/S0166-0462\(01\)00097-7](https://doi.org/10.1016/S0166-0462(01)00097-7).
 13. Hutson, S. & Liddiard, M. (1994). *Youth homelessness: The construction of a social issue*. Basingstoke: Macmillan International Higher Education.
 14. Hwang, S. W. & Burns, T. (2014). Health interventions for people who are homeless. *The Lancet*, 384 (9953), 1541-1547. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)61133-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(14)61133-8).
 15. *Izješće Prihvatilišta za beskućnike Pula za 2019. godinu*. Preuzeto s: https://www.crvenikrizpula.hr/fileadmin/datoteka/dokumenti_2020/izvjescia_o_radu/IZVJES_C_E_O_RADU_2019_-_PRIHVATILIS_TE_ZA_BESKUC_NIKE.doc (15.5.2020.).
 16. King, R. & Williams, A. M. (2018). Editorial introduction: New European youth mobilities. *Population, Space and Place*, 24 (1), e2121. <https://doi.org/10.1002/psp.2121>.

17. Lee, B. A., Tyler, K. A. & Wright, J. D. (2010). The new homelessness revisited. *Annual review of sociology*, 36, 501-521. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-070308-115940>.
18. Malenica, Z. (2011). Poverty in Croatia (1990-2010). *Politička misao: časopis za politologiju*, 48 (3), 65-81.
19. Masten, A. S., Cutuli, J. J., Herbers, J. E., Hinz, E., Obradović, J. & Wenzel, A. J. (2014). Academic risk and resilience in the context of homelessness. *Child Development Perspectives*, 8 (4), 201-206. <https://doi.org/10.1111/cdep.12088>.
20. Mccarthy, L., Batty, E., Beatty, C., Casey, R., Foden, M., & Reeve, K. (2015). Homeless people's experiences of welfare conditionality and benefit sanctions. Preuzeto s: <https://www.crisis.org.uk/ending-homelessness/homelessness-knowledge-hub/benefits-and-employment/homeless-people-s-experiences-of-welfare-conditionality-and-benefit-sanctions-2015/> (5.12.2019.).
21. McNaughton, C. (2008). *Transitions through homelessness: Lives on the edge*. London: Palgrave Macmillan.
22. McQuiston, H. L., Gorroochurn, P., Hsu, E. & Caton, C. L. (2014). Risk factors associated with recurrent homelessness after a first homeless episode. *Community Mental Health Journal*, 50 (5), 505-513. <https://doi.org/10.1007/s10597-013-9608-4>.
23. Parsell, C. & Parsell, M. (2012). Homelessness as a choice. *Housing, theory and society*, 29 (4), 420-434. <https://doi.org/10.1080/14036096.2012.667834>.
24. *Popis stanovništva 2011*. Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm> (5.12.2019.).
25. Poremski, D., Distasio, J., Hwang, S. W. & Latimer, E. (2015). Employment and income of people who experience mental illness and homelessness in a large Canadian sample. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 60 (9), 379-385. <https://doi.org/10.1177/070674371506000902>.
26. Ravenhill, M. H. (2003). *The culture of homelessness: An ethnographic study* Doctoral dissertation, Lodon: London School of Economics and Political Science. Preuzeto s: <http://etheses.lse.ac.uk/2665/1/U615614.pdf> (5.12.2019.).
27. Razpotnik, Š. & Dekleva, B. (2012). Beskućnici u Sloveniji. Kraljevi ulice – od lokalnog akcionog projekta do ideje nacionalne politike. *Socijalna misao*, 4 (12), 29-39. Preuzeto s: <http://jugovic.fasper.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2016/10/BESKUCNISTVO-Socijalna-misao-2012.pdf> (5.12.2019.).
28. Reis, H. T., Sheldon, K. M., Gable, S. L., Roscoe, J. & Ryan, R. M. (2018). Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. In: Ryan, R. M., Roscoe, J., Gable, S. L., Sheldon, K. M. & Reis, H. T. (eds.), *Relationships, well-being and behaviour*. Milton Park, Abingdon-on-Thames, Oxfordshire: Routledge, 317-349.

29. Rubenstein, E. (1992). Homelessness and values: A stopping point or way of life. *Vital Speeches of the Day*, 58 (13), 401-404.
30. Shogren, K. A., Wehmeyer, M. L., Palmer, S. B. & Forber-Pratt, A. J. (2015). Causal agency theory: Reconceptualizing a Functional model of self-determination. *Education and training in Autism and Developmental Disabilities*, 50 (3), 251-263.
31. Shogren, K. A., Wehmeyer, M. L. & Palmer, S. B. (2017). Causal agency theory. *Development of self-determination through the life-course*. Dordrecht: Springer, 55-67.
32. Stablein, T. (2011). Helping friends and the homeless milieu: Social capital and the utility of street peers. *Journal of Contemporary Ethnography*, 40 (3), 290-317. <https://doi.org/10.1177/0891241610390365>.
33. Steen, A., Mackenzie, D. & McCormack, D. (2012). *Homelessness and unemployment: Understanding the connection and breaking the cycle*. Hawthorn: Swinburne Institute for Social Research. Preuzeto s: https://www.shelertas.org.au/wp-content/uploads/2015/03/Homelessness-and-unemployment_Final-Report-20121.pdf (5.12.2019.).
34. Swick, K. J., Williams, R. & Fields, E. (2014). Parenting while being homeless. *Early Childhood Education Journal*, 42 (6), 397-403.
35. Šikić-Mićanović, L. & Geiger Zeman, M. (2011). Rodne asimetrije i beskućništvo u Hrvatskoj. U: Radačić, I. & Vince Pallua, J. (ur.), *Ljudska prava žena. Razvoj na međunarodnoj i nacionalnoj razini 30 godina nakon usvajanja Konvencije UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Vlada Republike Hrvatske, Ured za ravnopravnost spolova, 239-257.
36. Šikić Mićanović, L. (2012). Beskućništvo u Hrvatskoj: Pregled rezultata kvalitativnog istraživanja. U: Družić Ljubotina, O. (ur.), *Beskućništvo: Pogled iz različitih perspektiva*. Zagreb: Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, 29-41.
37. Škare, M., & Pržiklas Družeta, R. (2017). Constructing poverty lines in Croatia using Kakwani's model. *Journal of Scientific Papers Economics and Sociology*, 10 (1), 209-221. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2017/10-1/15>.
38. Šućur, Z. (2014). Stari i novi siromasi u hrvatskom društvu: Empirijski uvid. *Bogoslovska smotra*, 84 (3), 577-610.
39. Tavecchio, L. W., Thomeer, M. A. E. & Meeus, W. (1999). Attachment, social network and homelessness in young people. *Social Behavior and Personality: An international Journal*, 27 (3), 247-262. <https://doi.org/10.2224/sbp.1999.27.3.247>.
40. van Hoorn, J., Van Dijk, E., Güroğlu, B. & Crone, E. A. (2016a). Neural correlates of prosocial peer influence on public goods game donations during adoles-

- cence. *Social cognitive and affective neuroscience*, 11 (6), 923-933. <https://doi.org/10.1093/scan/nsw013>.
41. van Hoorn, J., van Dijk, E., Meuwese, R., Rieffe, C. & Crone, E. A. (2016b). Peer influence on prosocial behavior in adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 26 (1), 90-100. <https://doi.org/10.1111/jora.12173>.
 42. Wang, M. T. & Sheikh-Khalil, S. (2014). Does parental involvement matter for student achievement and mental health in high school? *Child Development*, 85 (2), 610-625. <https://doi.org/10.1111/cdev.12153>.
 43. Wong, C. F., Clark, L. F. & Marlotte, L. (2016). The impact of specific and complex trauma on the mental health of homeless youth. *Journal of interpersonal violence*, 31 (5), 831-854. <https://doi.org/10.1177/0886260514556770>.
 44. Zakon o socijalnoj skrbi (2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2019, 2020). *Narodne Novine*, 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20, 138/20
Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi> (5.12.2019.).

Katarina Kostelić
Emanuel Peruško

Juraj Dobrila University of Pula
Faculty of Economics and Tourism »Dr. Mijo Mirković«

GROUPS OF FACTORS AND THEIR INFLUENCE ON IMPORTANT LIFE DECISIONS: THE HOMELESS IN PULA

ABSTRACT

The socially unfavorable status of the homeless is still not sufficiently supported by risk-reduction measures of homelessness in Croatia, which indicates the need for additional research of aggravating factors and development of prevention measures. Based on a review of current knowledge about the homeless, two opposing approaches are observed: the homelessness as a result of a set of circumstances and the homelessness as one's own choice. The approach used in this paper is a combination of the above and refers to the review of groups of influencing factors and their role in respondents' decision-making that preceded the situation of homelessness. The aim of this paper is to set the theoretical basis for investigation of influential factors in the context of decision-making that preceded homelessness and to present the results of exploratory research based on the purposive sampling (users of the »Homeless Shelter of the Red Cross Pula«). The questionnaire and semi-structured interviews were used for obtaining self-reported data based on respondents' recollections of situations in which they made relevant socioeconomic decisions in their lives. The results indicate that the respondents' homelessness situation was preceded by decision-making with a combination of at least three influential factors from different groups of aggravating influences. The observed regularities are the basis for further research.

Key words: homelessness, influences on decision-making, individual factors, structural factors

Međunarodna licenca / International License:

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.

